

УДК 159.923.2

DOI 10.31654/2663-4902-2025-PP-4-165-176

Кононко О. Л.

докторка психологічних наук, професорка,
завідувачка кафедри дошкільної освіти
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
kononko11@ukr.net
orcid.org/0000-0003-2815-6261

**АУТОКОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

У статті розкрито суть феномену «аутокомпетентність», який кваліфікується як адекватне уявлення майбутнього фахівця про свої особистісні та професійні характеристики, прагнення до самовдосконалення, саморегуляції власної життєдіяльності, повноцінної самореалізації, розвитку рефлексії, які зумовлюють ефективну поведінку, високу продуктивність життя, володіння технологіями долаття професійних деструкцій. Уточнено зміст понять особистісна, професійна і комунікативна аутокомпетентності, визначено концептуальні засади дослідження, розроблено комплексну методику та проаналізовано емпіричні дані. Розроблено критерії, показники та компоненти аутокомпетентності як фундаментальної характеристики особистості. Основними критеріями оцінки міри сформованості досліджуваного явища виступили: свідоме ставлення до себе та власного життя, саморегуляція поведінки і діяльності, прагнення до саморозвитку та самореалізації, аналітичні здібності та саморефлексія. Визначено чотири рівні сформованості аутокомпетентності у майбутніх фахівців дошкільної освіти – високий, оптимальний, середній та низький. Теоретично обґрунтовано психолого-педагогічні умови ефективного розвитку аутокомпетентності студентської молоді, до яких віднесено: підтримку їхньої самостійності, цілеспрямованості й наполегливості; розвиток адекватної самооцінки та здатності до саморефлексії; заохочення мотивації досягнення, самоаналізу та прагнення до професійного зростання; врахування індивідуальної історії розвитку кожного студента, оволодіння ними технологіями попередження професійних деструкцій та деформацій особистості.

***Ключові слова:** аутокомпетентність, свідоме ставлення до себе та життя, саморегуляція поведінки, мотивація досягнення, адекватна самооцінка, саморефлексія, професійні деструкції та деформації.*

Постановка проблеми. Проблема розвитку особистості майбутнього фахівця дошкільної освіти була і залишається однією з актуальних. Вона віддзеркалює потреби сучасності – розбудову громадянського суспільства і національної державності, демократизацію суспільних відносин, трансформацію системи цінностей. Це обумовлює необхідність розвитку свідомого, відповідального, самодостатнього фахівця. Як зазначає В. Кремень, лише справжня, високорозвинена особистість, яка реалізує свій потенціал, здатна змінювати старі стереотипи, утверджувати нові форми ставлення до світу та себе, виявляти творчу активність. Як найвища інстанція, особистість координує всю психічну діяльність, визначає своє індивідуальне та соціальне обличчя, зумовлює характер інтерпретації та узагальнення власного життєвого досвіду [5].

Проблема розвитку у майбутніх фахівців дошкільної освіти такої фундаментальної характеристики особистості, як аутокомпетентність, передбачає з'ясування динаміки змін в ній упродовж їхнього навчання у закладі вищої освіти. Аутокомпетентність виступає важливою складовою готовності майбутнього фахівця до педагогічної професії, засвідчує свідоме ставлення особистості до себе та життя, підтверджується його адекватною самооцінкою та саморефлексією. Дослідження феномену аутокомпетентності студентської молоді сьогодні недостатнє і потребує до себе належної уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аутокомпетентність є важливою складовою готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності. Науковці визначають *готовність особистості до діяльності* як певний стан її свідомості, яка програмує і спрямовує людські дії. У працях психологів С. Максименка, В. Моляко, В. Семіченко готовність розглядається як морально-психологічна, мотиваційна, власне психологічна готовність. У науково-педагогічних дослідженнях А. Дубасенюк, А. Капської, А. Мороз, С. Сисоєвої, О. Ярошенко готовність кваліфікується як багатоконпонентна система, комплекс властивостей і якостей особистості, необхідних для професійної діяльності. Провідні фахівці Г. Костюк і С. Максименко розуміють під нею прояв певного рівня здібностей та самого свідчення їх наявності.

Педагогічні дослідження готовності до професійної діяльності відображені у дослідженнях Н. Кузьміної, Г. Васянович, О. Волошенко, Н. Мойсеюк, О. Пехоти, І. Підласого, О. Шевнюк та інших фахівців. Вказані автори, аналізуючи готовність студентської молоді до педагогічної діяльності, орієнтуються на професіограму випускника, на ті функціональні обов'язки, які має виконувати фахівець, розв'язуючи завдання інноваційного характеру, виявляючи педагогічну творчість. Вказані дослідники зазначають: педагогічна діяльність передбачає сформованість у майбутніх фахівців дошкільної освіти ряду взаємопов'язаних умінь, перш за все: *конструктивних, організаційних, комунікативних та гностичних*. Їх збалансованість гарантуватиме студентській молоді набуття статусу випускника університету, готовність до професійної діяльності.

Згідно висловлювання І. Зязюна, готовність до педагогічної діяльності передбачає утворення у студента таких установок, ставлень, професіоналізму, властивостей і якостей особистості, які забезпечують йому можливість *свідомо, сумлінно, із знанням справи, творчо* виконувати свої професійні функції і обов'язки. На думку автора, готовність майбутнього педагога до професійної діяльності є комплексом особистісних, суб'єктних та індивідуальних якостей, набутих в освітньому процесі ЗВО [3].

Формулюючи концепцію соціально-психологічної готовності до праці, А. Капська визначає її як рівень розвитку особистості, яким передбачено сформованість цілісної системи ціннісно-орієнтованих, когнітивних, емоційно-вольових, операційно-поведінкових якостей особистості, які забезпечують оптимальне функціонування студента в якості педагога. Критерієм сформованості такої готовності автор вважає успішність соціально-професійного становлення особистості [4].

За даними О. Богініч, потреба в професійній підготовці педагогічних працівників закладів дошкільної освіти зумовлює розробку нових підходів до технологій та методик професійної підготовки майбутніх фахівців. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти розглядається як багатофакторна структура, головне завдання якої полягає в набутті кожним студентом особистісного сенсу діяльності, формуванні професійної майстерності, постійно зростаючому інтересі до роботи з дітьми, а також в успішності діяльності. Якісна підготовка педагога закладу дошкільної освіти включає міждисциплінарну і внутрішньодисциплінарну інтеграцію, реалізацію особистісно-діяльнісного і системного підходів. Зasadничими принципами підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти визначено положення гуманістичного, аксіологічного, міждисциплінарного, особистісно орієнтованого, технологічного, діяльнісного. компетентнісного підходів [2].

Згідно підходу до проблеми підготовки кадрів Г. Беленької, професійна компетентність є видом компетентності, що характеризує особистість у контексті виконання нею своїх професійних обов'язків. Окрім знань і умінь педагогові необхідні певні професійно значущі якості особистості, провідними з яких є любов до дітей, що поєднується з вимогливістю, емпатією та комунікативністю. Основними етапами формування професійної компетентності, якою засвідчується готовність студента до педагогічної діяльності, є: *адаптаційно-орієнтувальний*, під час якого відбувається усвідомлення і осмислення вибору професії, корекція ціннісних пріоритетів, оволодіння спеціальними умінями учіння; *змістово-рефлексійний*, в процесі якого здійснюється набуття знань і професійних умінь, їх осмислення, розкриття індивідуальних особливостей і розвиток на цій основі професійно значущих якостей особистості; *практико-перетворювальний*, під час якого відбувається інтеграція майбутнього фахівця у педагогічне середовище та його творча самореалізація [1].

Узагальнюючи підходи різних фахівців до визначення поняття «готовність до професійної діяльності», варто підкреслити, що під ним розуміється відносна завершеність процесу підготовки до педагогічної діяльності у ЗВО, стійкість студента до зовнішніх і внутрішніх впливів, сформованість саморегуляції поведінки, його адекватна самооцінка та здатність до саморефлексії. Цим самим створюються умови для успішної самореалізації особистості завдяки можливості здійснювати свідомий вибір індивідуальної траєкторії свого розвитку.

Важливим компонентом готовності до професійної діяльності виступає аутокомпетентність як фундаментальна характеристика особистості майбутнього фахівця дошкільної освіти. Під нею розуміється намагання студента краще себе зрозуміти, підвищити рівень власної усвідомленості, прагнути саморозвитку, оволодіти спроможністю своєчасно відслідковувати виснаження своїх особистісних та емоційних ресурсів. Це дозволяє фахівцю зрозуміти, які чинники підвищують, а які гальмують розвиток його особистості.

Складовими аутокомпетентності як цілісної характеристики особистості провідні фахівці називають професійну, особистісну та комунікативну компетентність. Під професійною аутокомпетентністю розуміються знання професійних деформацій і деструкцій, причини їх появи та можливі наслідки. Особистісна компетентність як основа психологічного здоров'я передбачає сформованість Я-концепції, розуміння свого місця в житті, можливість позитивно впливати на себе. Комунікативна аутокомпетентність засвідчує здатність особистості до гуманної взаємодії з довкіллям та мирного способу розв'язання конфліктів.

Згідно позиції А. Чаговець, проголошення особистісно орієнтованого підходу основним напрямом державної політики, а освіти – як процесу, спрямованого на розширення можливостей компетентного вибору особистістю свого життєвого шляху і на її саморозвиток, актуалізує проблему аутокомпетентності. Висхідною точкою аналізу та оцінки суб'єктом ефективності педагогічного процесу у ЗВО виступають *критерії благополуччя і розвитку людини як особистості*. Отже, набувають актуальності такі психолого-педагогічні аспекти, як вияв реального впливу певної педагогічної практики на особистість, її зростання, на те, *якою ціною* досягаються нею освітні результати, вони сприяють чи шкодять психічному та особистісному розвитку [11].

Одним з найважливіших аспектів проблеми особистісного зростання майбутніх педагогів, є розвиток в них суб'єктної активності, здатності самовизначатися, реалізувати свій природний потенціал, зберігати внутрішню стабільність в екстремальних умовах, успішно адаптуватися до плинних умов сучасного життя. Це уможливить побудову ефективної моделі їхнього розвитку у вищому закладі освіти, розробку психолого-педагогічних умов та методів оптимізації освітнього процесу з метою розширення простору активності суб'єкта та формування його аутокомпетентності.

В. Татенко підкреслює: бути суб'єктом – означає: виступати ініціатором, автором-творцем і творчим виконавцем своїх життєвих проєктів; починати причинний ряд

із самого себе, а не бути спричиненим лише активністю інших; виявляти вибірковість щодо впливів природного та соціального оточення; перетворювати дійсність, а не тільки пристосовуватися до умов існування; долати зовнішні та внутрішні перешкоди, а не лише обминати їх чи зупинятися перед ними; протистояти тому, що може зашкодити існуванню і досягненню життєво важливих цілей; бути вірним собі, залишатися собою і змінювати себе за власним бажанням у різних життєвих ситуаціях; керуватися почуттям міри та доцільності при здійсненні своїх впливів на світ і на самого себе. Для того, щоб стати і бути людиною, здатною творити світ і себе в ньому [10].

Проблема особистісної готовності майбутнього вихователя дошкільного закладу до професійної діяльності є однією з актуальних для педагогічної та психологічної наук. Зокрема, О. Лівшун акцентує увагу на важливості формування такої важливої складової професійної та особистісної компетентності майбутнього фахівця, як технологічна. Згідно її підходу аутокомпетентність є готовністю і здатністю особистості до цілеспрямованої роботи із зміни своїх рис та поведінкових характеристик, розвитку та використання власних ресурсів, створення для цього сприятливого середовища. Вказаний автор підкреслює: аутокомпетентність відіграє значну роль у розвитку індивідуальності людини, актуалізує її внутрішній психологічний потенціал, сприяє розвитку індивідуального стилю діяльності, креативності, уміння виходити з кризових ситуацій та підтримувати своє психологічне здоров'я, формувати ефективні стратегії організації свого життєвого шляху [7].

Як зазначає Н. Сургунд, вивчення сучасною психологічною наукою проблеми аутопсихологічної компетентності (аутокомпетентності) особистості свідчить про те, що вона розглядається в якості невід'ємної складової загальної психологічної компетентності людини. У сфері професійної діяльності аутокомпетентність характеризується як аутопсихологічний ресурс розвитку професійної самоефективності особистості фахівця. Недостатня розробка даної проблеми вітчизняними фахівцями актуалізує необхідність її дослідження, уточнення змісту, структури, механізмів розвитку вказаного феномену [9].

Одним з важливих аспектів дослідження проблеми розвитку особистості майбутнього вихователя взагалі, його аутопсихологічної компетентності зокрема, є питання *самореалізації*. Як зазначають Г. Балл, П. Перепелиця, В. Рибалка, хоча вказаним поняттям оперує чимало психологів, проте чіткого його визначення, однозначного тлумачення у вітчизняній літературі практично не існує. До самореалізації вказані автори підходять як до невід'ємного атрибуту саморозвитку особистості. Вказані вище психологи кваліфікують самореалізацію як цілісне явище, що проявляється в усіх основних сферах життєдіяльності взагалі, у професійній зокрема.

Вказаними авторами виділені детермінанти та основні бар'єри саморозвитку та самореалізації особистості у професійній сфері. Під самореалізацією психологи розуміють процес здійснення можливостей розвитку «Я» завдяки власним зусиллям, співдіяльності та співтворчості з іншими людьми; розкриття особистісного потенціалу. Критеріями самореалізації особистості вони визначають *продуктивність* як об'єктивну і *задоволеність* як суб'єктивну характеристики вказаного процесу. До психологічних механізмів повноцінної самореалізації віднесено інтеріоризацію, рефлексію, ідентифікацію, екстеріоризацію [8].

Одним з важливих аспектів, пов'язаних з проблемою аутокомпетентності особистості, є дослідження професійних деформацій. Згідно підходу В. Купчишиної, синдром «емоційного вигоряння» (захисної реакції людського організму на довготривалий руйнівний стрес) проявляється поступово внаслідок втрати різних видів активності/енергії (фізичної, когнітивної, емоційної) через різноманітні симптоми (виснаження, втому, особистісну відчуженість, зниження мотивації та відчуття задоволеності діяльністю). Автор з упевненістю стверджує, що питання деформації має прямий стосунок до стану людини й усіх сфер її життя. Фахівець трактує

деформацію особистості як певні зміни, які порушують цілісність структури і спричиняють зниження ступеня її активності, професійного й ефективного її функціонування. Професійна деформація – це вид емоційно-когнітивного спотворення, що виникає під впливом професійної діяльності. Під професійною деформацією розуміється зміна властивостей людини (характеру, поведінки, стилю спілкування, стереотипів сприймання, ціннісних орієнтацій, професійних обов'язків, інтересів, типових реакцій [6].

Таким чином, концептуальний підхід дослідження базується на ідеї системного підходу, свідомого ставлення майбутнього фахівця дошкільної освіти до педагогічної професії, на суб'єктній парадигмі, на положеннях про творчу самореалізацію потенціалу та актуалізації проблеми особистісних деформацій.

Мета статті: обґрунтувати комплексний підхід до вивчення феномену аутопсихологічної компетентності майбутніх вихователів, визначити критерії оцінки, рівні сформованості, психолого-педагогічні умови та стратегію його оптимізації у ЗВО.

Виклад основних матеріалів. Програмою дослідження передбачалося розв'язання таких завдань:

- визначити критерії, показники та структурні компоненти аутокомпетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти;
- розробити комплексну методику дослідження вказаного особистісного феномену;
- схарактеризувати рівні розвитку аутокомпетентності досліджуваних;
- теоретично обґрунтувати психолого-педагогічні умови оптимізації та запропонувати стратегію ефективного розвитку аутокомпетентності студентської молоді у ЗВО.

На початку роботи було визначено критерії та показники, за якими визначався ступінь розвитку аутокомпетентності досліджуваних. Їх подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Критерії і показники оцінки міри розвитку аутокомпетентності майбутніх вихователів

КРИТЕРІЇ	ПОКАЗНИКИ КОЖНОГО
1	2
<i>Свідоме ставлення до себе та професії</i>	Знають свої сильні й слабкі сторони, розуміють мотиви поведінки, усвідомлюють свої професійні потреби та власну роль в професії. Активно обирають свій життєвий шлях, порівнюють себе з професійними еталонами, приймають свідомі рішення, прагнуть досягти успіху в педагогічній діяльності. Сформована позитивна Я-концепція, адекватно оцінюють свої досягнення, визначають життєві стратегії і перспективи, приймають свідомі рішення. Усвідомлюють норми, правила і моделі професійної поведінки, намагаються їх дотримуватися. Беруть на себе відповідальність за професійні дії та їх наслідки для оточуючих. Здатні відстояти власну гідність та простір свого «Я». Володіють уявленнями про технології долання професійних деструкцій.

Продовження таблиці 1

1	2
<i>Саморегуляція поведінки і діяльності</i>	Поводяться самостійно, виявляють креативність, самовиражаються у соціально прийнятний спосіб, підтримують і захищають себе у складних ситуаціях. Виявляють вольову активність, долають труднощі на шляху до мети, ефективно контролюють та регулюють поведінку. З власної ініціативи вносять корективи у свої реакції, вчинки, результати діяльності. Швидко відмовляються від непродуктивних дій, визнають та виправляють помилки, вносять необхідні корективи у досягнення. Утримуються від негативних емоційних, вербальних та дієвих проявів. Узгоджують свої дії з цілями та обставинами, підтримують стабільність психіки, ефективно управляють своєю активністю. Намагаються збалансувати своє внутрішнє життя із зовнішньою поведінкою та вимогами конкретної ситуації.
<i>Саморозвиток та самореалізація</i>	Постійно працюють над собою, покращують свої знання, уміння, базові якості, здібності, спрямовані на підвищення усвідомленості та упевненості в собі. Поводяться самостійно, наполегливо, прагнуть досягти успіху. Проявляють назовні свої можливості, самостверджуються, втілюють задуми, досягають конкретних цілей, реалізують свій потенціал. Шукають своє призначення, сенс життя, прагнуть задоволеності своєю професією. Зростають як особистість, підвищують свою ефективність, самовдосконалюються, постійно навчаються, працюють над емоційною стабільністю. Сформована адекватна самооцінка, розуміють себе та інших людей. Досягають бажаних результатів, задоволені своїм життям. Оцінюють свої переваги і таланти, прагнуть творчої реалізації в педагогічній діяльності, очікують визнання. Розвиваючи себе, втілюють свої можливості.
<i>Аналітичні здібності та саморефлексія</i>	Аналізують, порівнюють, узагальнюють, інтерпретують та оцінюють свої переконання, мотиви, вибори. Здійснюють самоаналіз, міркують стосовно себе, своїх думок, почуттів, вчинків, їх причини. Намагаються краще зрозуміти себе, покращити свої здібності та якості, встановити причинно-наслідкові зв'язки подій і явищ, виявити закономірності у своєму досвіді. Виділяють ключові моменти, приймають обґрунтовані рішення, роблять правильні висновки. Схильні до самопостереження, вміють помічати та відслідковувати свої внутрішні стани, робити висновки з власних помилок. Прагнуть особистісного та професійного зростання, повноти прояву власного «Я». Добре структурують свої думки, аргументують власну позицію, виділяють досягнення і прорахунки, накреслюють стратегію своїх подальших дій.

В ході експериментальної роботи бралася до уваги структурна організація аутокомпетентності, яка складалася з таких *компонентів*:

- *когнітивного* (знань та уявлень студентської молоді про аутокомпетентність, її роль в житті, власну здатність до саморозвитку, самовдосконалення, саморегуляції);
- *емоційно-ціннісного* (системи ціннісних орієнтацій, ставлень та мотивів діяльності досліджуваних, які проявляються в ефективній поведінці, адаптації і досягненні цілей в професійній сфері);
- *поведінкового* (уміння та навичок вияву аутокомпетентності як комплексної характеристики особистості);
- *рефлексивного* (здатності майбутніх фахівців дошкільної освіти аналізувати, порівнювати, оцінювати та коректувати свої професійні дії).

Комплексна методика дослідження передбачала використання ряду методів, зокрема: *теоретичних* (аналіз і узагальнення довідково-енциклопедичних, наукових, навчально-методичних джерел з проблеми розвитку у майбутніх фахівців аутокомпетентності та удосконалення їхньої професійної підготовки); *емпіричних* (тестування, опитування студентів і викладачів, педагогічне спостереження, самоспостереження, педагогічний експеримент /констатувальний етап/); *статистичних* (кількісний та якісний аналіз емпіричних даних).

Базуючись на визначених вище критеріях, досліджувані були розподілені на чотири рівні розвитку аутокомпетентності – високий, оптимальний, середній та низький. Детальніше інформацію про якісно-кількісні показники представників кожного рівня представлено нижче.

До високого рівня розвитку аутокомпетентності були віднесені студенти, які свідомо ставляться до життя взагалі, професійного зокрема, свідомо обирають свій професійний шлях (20%). У них сформована Я-концепція, їм притаманна адекватна самооцінка, їхні очікування високі. Вони добре знають власні чесноти і вади, усвідомлюють мотиви своєї поведінки, високо цінують педагогічну діяльність, розуміють свою роль в професії. Орієнтуються на професійні еталони, прагнуть досягти успіху в педагогічній діяльності. Це самостійні, креативні, цілеспрямовані студенти, здатні контролювати та регулювати свою поведінку та емоційні стани. Вони не бояться труднощів і помилок, швидко відмовляються від непродуктивних дій, з власної ініціативи вносять корективи у свою поведінку. Дана категорія студентів постійно працює над собою, добре навчається, розширює свої знання, вдосконалює уміння та якості. Намагаються проявити себе, засвідчити свої здібності, самоствердитися. Замислюються над сенсом свого життя, своїм призначенням, професійними досягненнями. Орієнтуються на морально-духовні цінності, прагнуть творчої самореалізації, здатні відстояти власну гідність й простір свого «Я». Володіють знаннями технологій долання професійних деструкцій. *Задоволені собою і життям.*

До оптимального рівня розвитку аутокомпетентності як фундаментальної характеристики особистості увійшли студенти, здатні свідомо обирати свій професійний шлях, проте звичні прислухатися до думки авторитетних інших (28 %). Вони добре орієнтуються у власних сильних та слабких сторонах, проте схильні концентруватися на перших, а не на других. Їхні очікування обережні, хоча зазвичай вони зорієнтовані на досягнення успіху, докладають для цього певних вольових зусиль. Здебільшого студенти даної категорії цілеспрямовані, працездатні, серйозно ставляться до педагогічної діяльності. Самоконтроль і саморегуляція дещо слабші, ніж у представників високого рівня. Стикаючись з труднощами, вони уповільнюють активність, варіюють способи і прийоми, можуть звернутись із запитанням до викладачів або інших авторитетних осіб. Вони старанні у навчанні, намагаються розширити свої знання та уявлення, вдосконалити свої якості. Самостверджуються доволі часто, проте виважено, без азарту, беруть до уваги думку про себе значущих людей. Прагнуть реалізуватися у педагогічній діяльності, проявити свої можливості. Свою позицію відстоюють обережно, намагаються дотримуватися моральних норм і

правил поведінки, довести свою правоту. Мають уявлення про технології долання професійних деструкцій. *Задоволені життям більше, ніж собою.*

Середній рівень розвитку аутокомпетеності складається з емоційно нестабільних студентів, які обрали професію за порадою рідних або близьких людей (34%). Образ-Я вельми схематичний, відображає здебільшого думку авторитетних інших, зосереджений на чеснотах, а не на вадах. Як наслідок, відсутня програма самовдосконалення. Самооцінка та очікування завищені, часто невизначені, самоконтроль та самооцінка розвинені недостатньо. Студенти зорієнтовані на зовнішню допомогу та підтримку – емоційну та інструментальну. Уявлення про педагогічну професію звужені, знання професійної етики формалізовані, орієнтація на еталони відсутня, молодь не має авторитетів у цій царині. Навчаються посередньо, професійні знання та уміння обмежені, морально-духовні якості недорозвинені, проявляються періодично. Самостверджуються спонтанно, використовуючи будь-які засоби досягнення своєї мети. Часто діють за настроєм та під впливом певного стану, ситуаційно проявляють зацікавленість професією. Власну гідність відстоюють агресивно, використовуючи образи та фізичний напад. Скептично ставляться до можливості самовизначитися в педагогічній професії. Мають елементарне уявлення про технології долання професійних деструкцій. *Задоволені собою, незадоволені життям.*

До **низького рівня** розвитку аутокомпетентності було віднесено студентів несвідомого типу, які не прагнуть самовдосконалення, не схильні до саморозвитку, в яких недостатньо сформована саморегуляція поведінки (18 %). Вони не ставляться до себе як до цінності, розуміння себе знаходиться в них на зародковому рівні, що ускладнює їхню адаптацію до соціального життя. Ці студенти залежні від зовнішніх оцінок та підтримки авторитетних людей, вони замкнені, несміливі, закриті для спілкування з широким колом людей, невпевнені у собі. Це робить їх недостатньо відповідними педагогічній професії, яку вони обрали. Їхня самооцінка та очікування неадекватні, занижені; тривожність завищена, вони побоюються усього нового і маловідомого. Самостійність цієї категорії студентів низька, креативність їм не притаманна, вони схильні радше відтворювати зразок, ніж виконувати творче завдання. Завжди обирають легке і знайоме завдання. Вони майже ніколи не самостверджуються, намагаються залишатися в тіні, виконувати мінімально необхідне. Навчання стабільно задовільне, відсутнє намагання самовдосконалюватися. Не замислюються над питаннями смислу життя та професійним призначенням; не роблять спроб відстояти простір власного «Я». Не володіють уявленнями про технології долання професійних деструкцій. *Незадоволені собою і життям.*

Таким чином, лише п'ята частина студентської молоді характеризується високим рівнем розвитку аутокомпетентності, третина – оптимальним. У той самий час 52 % майбутніх фахівців дошкільної освіти вирізняється недостатнім та низьким рівнями здатності до саморегуляції, адекватного уявлення про свої якості, здібності і потреби, а також володіння навичками самостійного досягнення цілей та долання професійних деструкцій. Це актуалізує необхідність організації цілеспрямованої роботи з розвитку аутокомпетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Теоретично обґрунтовано педагогічні умови оптимізації освітнього процесу у ЗВО, спрямованого на покращання показників здатності студентської молоді до саморозвитку, самовдосконалення, саморегуляції і самосвідомості, а також ефективної соціалізації в суспільстві. До основних з них віднесено:

- підтримку самостійності, цілеспрямованості й наполегливості майбутніх фахівців дошкільної освіти;
- розвиток адекватної самооцінки та здатності до саморефлексії;
- заохочення самоаналізу, стимуляція мотивації досягнення і прагнення до професійного зростання;
- врахування індивідуальної історії розвитку кожного студента, оволодіння ними технологіями попередження професійних деструкцій та деформацій особистості.

Упровадження першої педагогічної умови передбачало надання студентам можливості виконувати більше самостійної роботи, вправлятися у проявах цілеспрямованості та наполегливості. Згідно другої педагогічної умови майбутніх фахівців вправляли в уміннях об'єктивно оцінювати власні результати освітньої діяльності, аргументувати свої судження, відстоювати їх; здійснювати саморефлексію – аналізувати власні думки, почуття, вчинки, мотиви поведінки, виробляти внутрішній погляд задля кращого самопізнання. Третя педагогічна умова спрямовувалася на вправлення студентів в уміннях аналізувати події, явища, вчинки, структурувати свою відповідь; заохочувати прагнення досягти успіху (створювалися ситуації успіху). Реалізація четвертої умови передбачала ознайомлення фахівців з найбільш характерними професійними деформаціями: авторитарністю, домінантністю, професійним догматизмом і консерватизмом, надконтролем, демонстративністю, надмірною впевненістю у власній правоті, значним зниженням емоційності, звички діяти за заздалегідь відпрацьованим шаблоном.

Визначаючи стратегію розвитку у майбутніх вихователів дошкільного закладу аутокомпетентності, у дослідженні ми виходили з розуміння, що цей процес передбачає вдосконалення та закріплення знань, умінь та навичок самопізнання, ціннісного самоставлення, самовизначення, саморегуляції, самовираження, самопідтримки, саморозвитку; перетворення останніх на пріоритетні цінності особистості; стабілізацію майбутніми вихователями свого внутрішнього емоційного стану.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Аутокомпетентність майбутнього вихователя дошкільного закладу засвідчує готовність випускника вищого навчального закладу до роботи в якості вихователя дошкільного закладу. Аутокомпетентність є особистісним інтегралом, єдністю адекватного Я-образу, ціннісного самоставлення, розвиненої саморегуляції та повноцінної реалізації свого потенціалу. Визначено критерії, показники і компоненти, за якими здійснювався розподіл досліджуваних на чотири рівні аутокомпетентності – високий, оптимальний, середній, низький. Представники кожного рівня вирізнялися між собою інтенсивністю, модальністю, стійкістю та збалансованістю проявів свідомості та поведінки. Сформованість у майбутніх вихователів аутокомпетентності засвідчується продуктивністю їхньої життєдіяльності та задоволеністю нею. Аргументовано педагогічні умови оптимізації здатності майбутніх фахівців дошкільної освіти оволодівати уміннями та навичками самопізнання, самовизначення, саморегуляції, самовираження, самопідтримки, саморозвитку. Розширено уявлення студентів щодо професійних деформацій та технології їх попередження та долання.

До перспективних напрямів, що вимагають подальшої поглибленої теоретико-експериментальної роботи, можна віднести: створення моделі ефективного розвитку у майбутніх вихователів аутокомпетентності; визначення психологічних механізмів оптимізації освітнього процесу з вказаного напрямку; розробку сучасних технологій розвитку у студентської молоді умінь аналізувати, інтегрувати та об'єктивно оцінювати знання про себе; поважати себе за чесноти й досягнення; регулювати власну поведінку та діяльність; реалізовувати свій особистісний та професійний потенціал.

Література

1. Беленька Г. В. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку в умовах університетської освіти. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. за заг. ред. Є. І. Коваленко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя. 2012. № 4. С. 114–119.
2. Богиніч О. Л. Шляхи вдосконалення системи підготовки фахівців дошкільної освіти. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку*. 2008. Вип. 1 С. 23–25.

3. Зязюн І. А. Інтелектуально творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи* : монографія / за ред. І. А. Зязюна. Київ : Віпол, 2000. 636 с.
4. Капська А. Соціальна педагогіка: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 256 с.
5. Кремень В. Г. Особистість в освітній системі. *Теоретико-методологічні проблеми розвитку особистості в системі неперервної освіти*: матеріали методологічного семінару АПН України 16 грудня 2004 р. / За ред. С. Д. Максименка. Київ, 2005. С. 3–17.
6. Купчишина В. Ч. Теоретичний аналіз дослідження професійної деформації представників різних професій. *ГАБІТУС*. 2025. Вип. 69, Том 1. С. 166.
7. Лівшун О.В. Формування особистісної готовності вчителя технологій до професійної діяльності. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. Хмельницький. 2015. Вип. 2. С. 177–185.
8. Проблеми трудової і професійної підготовки. Вип. 17, Т. 2 (педагогічні основи): навч. посіб. / Під ред. Г. О. Балла, П. С. Перепелиці, В. В. Рибалки. Київ: Наукова думка, 2000. 188 с.
9. Сургунд Н. Аутопсихологічна компетентність як фактор професійно мобільного самоперетворення особистості фахівця. *Психологічні травелогі*. 2023. № 3. С. 6–15.
10. Татенко В. О. Методологія суб'єктно-вчинкового підходу: соціально-психологічний вимір: монографія. Київ: Міленіум, 2017. 184 с.
11. Чаговець А. Сучасна професійна підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Теоретичний аспект. *Обрії*. 2015. № 1(40). С. 99–102.

References

1. Bielienska, H. V. (2012). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnix vykhovateliv ditei doshkilnoho viku v umovakh universytetskoï osvity [Formation of Professional Competence of Future Preschool Educators in the Context of University Education]. *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykoly Hoholia. Seriiia «Psykhologo-pedahohichni nauky – Scientific Notes of Nizhyn Mykola Gogol State University. Series: Psychological and Pedagogical Sciences* / za zah. red. Ye. I. Kovalenko. Nizhyn: NDU im. M. Hoholia, 4, 114–119 [in Ukrainian].
2. Bohinich, O. L. (2008). Shliakhy vdoskonalennia systemy pidhotovky fakhivtsiv doshkilnoi osvity [Ways to Improve the System of Training Preschool Education Specialists]. *Pedahohichna nauka: istoriia, teoriia, praktyka, tendentsii rozvytku – Pedagogical Science: History, Theory, Practice, and Development Trends*, 1, 23–25 [in Ukrainian].
3. Ziazun, I. A. (2000). Intelktualno tvorchyï rozvytok osobystosti v umovakh neperervnoi osvity [Intellectual and Creative Development of Personality in the Context of Lifelong Education]. *Neperervna profesiina osvita: problemy, poshuky, perspektyvy – Continuing professional education: problems, searches, prospects*: monograph / edited by I. A. Ziazun. Kyiv: Vipol [in Ukrainian].
4. Kapska, A. (2003). Sotsialna pedahohika [Social pedagogy]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].
5. Kremen, V. H. (2005). Osobystist v osvittii systemi. Teoretyko- metodolohichni problemy rozvytku osobystosti v systemi neperervnoi osvity [Personality in the Educational System: Theoretical and Methodological Issues of Personality Development in Lifelong Education]: *Materialy metodolohichnoho seminaru APN Ukrainy – Proceedings of the Methodological Seminar of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine* (pp. 3-17). Kyiv [in Ukrainian].
6. Kupchyshyna, V. Ch. (2025). Teoretychnyi analiz doslidzhennia profesiinoi deformatsii predstavnykiv riznykh profesii [Theoretical Analysis of Research on Professional Deformation among Representatives of Various Professions]. *HABITUS*, 69, 1, 166 [in Ukrainian].
7. Livshun, O. V. (2015). Formuvannia osobystisnoi hotovnosti vchytelia tekhnolohii do profesiinoi diialnosti [Formation of Personal Readiness of Technology Teachers for Professional Activity]. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy – Adult Education: Theory, Experience, and Prospects*, 2, 177–185 [in Ukrainian].

8. Red. H. O. Balla, P. S. Perepelytsi, V. V. Rybalky (2000). Problemy trudovoi i profesiinoi pidhotovky [Problems of Labor and Vocational Training]. 17, 2 (pedagogichni osnovy) Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
 9. Surhund, N. (2023). Autopsychologichna kompetentnist yak faktor profesiino mobilnoho samoperetvorennia osobystosti fakhivtsia [Autopsychological Competence as a Factor of Professionally Mobile Self-Transformation of a Specialist's Personality]. *Psykhologichni travelohy – Psychology Travelogs*, 3, 6–15 [in Ukrainian].
 10. Tatenko, V. O. (2017). Metodolohiia subiektno-vchnkovoho pidkhodu: sotsialno-psykhologichnyi vymir [Methodology of the Subject-Action Approach: Socio-Psychological Dimension]. Kyiv: Milenium [in Ukrainian].
 11. Chahovets, A. (2015). Suchasna profesiina pidhotovka maibutnikh vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv. Teoretychnyi aspekt [Modern Professional Training of Future Preschool Educators: Theoretical Aspect]. *Obrii – Horizons*, 1(40), 99–102 [in Ukrainian].
-

Kononko O.

Doctor of Psychological Sciences, Professor,
Head of the Department of Preschool Education,
Mykola Gogol Nizhyn State University
kononko11@ukr.net
orcid.org/0000-0003-2815-6261

AUTOCOMPETENCE AS AN IMPORTANT COMPONENT OF THE READINESS OF A FUTURE SPECIALIST IN PRESCHOOL EDUCATION FOR PROFESSIONAL ACTIVITY

Introduction. The problem of developing auto-competence as a fundamental characteristic of personality in future preschool education specialists remains relevant due to the lack of research in this area in domestic pedagogy. Pedagogical practice requires modern information on diagnostic procedures and technologies for forming in students of higher education institutions the ability to adequately evaluate themselves, show self-reflection, consciously relate to their professional life, realize their potential opportunities, self-improvement, be aware of professional deceptions and deformations of the personality, their causes and consequences. The conceptual principles of the study are revealed, the content of the leading categories is determined, the criteria for assessing the degree of formation of auto-competence in future preschool education specialists are formulated. The levels of development of the phenomenon under study in student youth are characterized, the pedagogical conditions for the formation of a positive self-concept and the ability to actively influence their own professional life are substantiated.

Methods: analysis and generalization of data from psychological and pedagogical scientific sources on the problem under study; theoretical modeling for the construction of diagnostic research methods; observations, individual interviews, modeling of experimental situations.

Results. The author's work includes: development of conceptual foundations and definition of the content and structure of the category "auto-competence"; definition of criteria, indicators and components for assessing the degree and features of development of a positive self-concept in student youth; development of the author's version of the distribution of subjects at the level of development of auto-competence (high, optimal, average and low); qualitative and quantitative processing of empirical data. It is characterized that representatives of the indicated levels of formation of auto-competence were distinguished by the adequacy of the self-concept, independent and purposeful behavior, ability to self-regulation, motivation for achievement and self-reflection. Pedagogical conditions for increasing the effectiveness of the process of developing self-competence of future preschool education specialists have been developed and

substantiated, which are associated with supporting students' independence and purposefulness, with cultivating the skills to develop adequate self-esteem and demonstrate self-reflection, and with promoting the mastery of technologies for preventing professional destruction by young people.

Originality. For the first time: a concept for studying the problem of developing autocompetence in future preschool education specialists has been developed, based on the subject paradigm. The content and structure of the leading categories have been determined; the assessment criteria and indicators of the degree of formation of autocompetence in students have been characterized. The author's version of the distribution of student youth at the level of development of the phenomenon under study has been described, it has been established that the representatives of each were distinguished by the nature of self-assessment, the ability to demonstrate independence and purposefulness, the ability to self-regulation and self-reflection. The pedagogical conditions for optimizing the educational process in a higher education institution have been substantiated, aimed at the formation of auto-competence and orientation in professional destructions and deformations of the personality, their causes and consequences.

Conclusions. In the course of studying the phenomenon of autocompetence, it was proven that it is a fundamental characteristic of the personality of future preschool education specialists. Conceptual principles were developed, which were based on the attitude towards students as active subjects of professional life. The content of the concepts of personal, professional and communicative autocompetence was clarified. Criteria, indicators and components were determined, by which the degree of development of the autocompetence of the studied subjects was assessed. The author's division of student youth into four levels of formation of the specified characteristic was described - high, optimal, average and low. Representatives of each level were distinguished by the adequacy of self-esteem, the development of independence and purposefulness, the ability to self-regulation, motivation for achievement, self-reflection. Pedagogical conditions for optimizing the educational process in a higher education institution were substantiated, which include: support for independence, purposefulness and perseverance of future teachers; development of adequate self-esteem and the ability to self-reflection; encouragement of motivation for achievement, self-analysis, striving for professional growth; taking into account the individual history of development of each student, implementation of a differentiated approach; mastering by future teachers technologies for preventing professional destructions and deformations of the personality.

Key words: auto-competence, conscious attitude towards oneself and life, self-regulation of behavior, motivation for achievement, adequate self-esteem, self-reflection, professional destructions and deformations.